

หัวข้อวิทยานิพนธ์

รูปแบบการจัดการความขัดแย้งของฝ่ายพญาคำ
จังหวัดเชียงใหม่

ผู้เขียน

นายอุกฤษฏ์ บัวชุม

ปริญญา

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม)

อาจารย์ที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ เกียรติคุณ ดร.อนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์

บทคัดย่อ

การวิจัยเชิงคุณภาพเรื่อง รูปแบบการจัดการความขัดแย้งของฝ่ายพญาคำ จังหวัดเชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ 1) เพื่อศึกษาบริบทและสภาพการใช้ประโยชน์ และความขัดแย้งของกรณีฝ่ายพญาคำ 2) เพื่อวิเคราะห์ระบบการจัดการทรัพยากรที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และเศรษฐกิจของฝ่ายพญาคำ และ 3) เพื่อศึกษาปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความขัดแย้ง ของฝ่ายพญาคำ ตำบลสารภี และตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรในการศึกษาคั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มแรกประกอบด้วย ผู้นำชุมชนคณะกรรมการผู้ดูแลฝ่าย เกษตรกรผู้ใช้น้ำจากฝ่ายในเขตตำบลสารภีและตำบลหนองผึ้ง อำเภอสารภี ตัวแทนองค์กรอิสระ จำนวน 304 คน จากนั้นทำการสุ่มและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 169 คน จากประชากรกลุ่มแรก กลุ่มที่สอง ผู้ปฏิบัติงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในโครงการประจวบชายน้ำในลำน้ำปิงจำนวน 12 คน กำหนดกลุ่มที่สองเป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยแต่ละกลุ่มตัวอย่างจะมีประเด็นคำถามแตกต่างกันไปตามความเหมาะสมของข้อมูล และแหล่งข้อมูลทั้งนี้ผู้วิจัยได้นำวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสัมภาษณ์โดยตรงจากการสัมภาษณ์กลุ่ม แก่นนำสมาชิกกลุ่มชุมชนฝ่ายพญาคำกลุ่มนักวิชาการบุคลากรจากองค์กรอิสระและบุคลากรส่วนงานราชการโดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมตลอดจนพรรณนากับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในกรณีต่างๆที่ได้ศึกษามา

ผลการศึกษาพบว่า บริบทและสภาพการใช้ประโยชน์ และความขัดแย้งของกรณีฝ่ายพญาคำเหมืองฝ่ายพญาคำเป็นฝ่ายขนาดใหญ่ที่มีความสัมพันธ์ทั้งในเชิงพื้นที่และเชิงการจัดการในลักษณะโครงข่าย ครอบคลุม 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายพญาคำ ฝ่ายหนองผึ้ง และฝ่ายท่าวังตาล ซึ่งได้รับการขนานนามว่าฝ่ายสามพี่น้อง เนื่องจากมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และสำคัญต่อกัน ช่วยลดแรงปะทะของน้ำตามความ

ลาดชันของพื้นที่และการไหลของน้ำเส้นทางลำเหมืองของฝายพญาคำครอบคลุมตั้งแต่อำเภอเมือง อำเภอสารภี จนกระทั่งถึงอำเภอเมืองลำพูน มีพื้นที่รับน้ำทั้งหมดราว 30,000 ไร่ ใช้ประโยชน์ในด้านการเกษตรเป็นหลัก ทั้งการทำนา ทำไร่ และทำสวนผลไม้

ประเด็นความขัดแย้งในการบริหารจัดการน้ำมาจากความแตกต่างทางแนวคิด โดยภาครัฐจะสร้างประตูปรับน้ำพร้อมหรือฝายทั้ง 3 ทั้ง มีเหตุผลคือฝายเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วม ส่วนชุมชนเห็นว่าระบบเหมืองฝายมีกระบวนการจัดการน้ำอย่างเข้มข้นมาโดยตลอด ซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้สร้างความเสียหายแก่สังคมและชุมชนโดยรอบ กลับมีแต่การเอื้อประโยชน์ในการดำรงชีวิต ปัญหาน้ำท่วมเกิดจากหลายสาเหตุหลายปัจจัยร่วมกัน ด้วยเหตุนี้จึงก่อให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดระหว่างภาครัฐและชุมชนฝายพญาคำ

ระบบการจัดการทรัพยากรที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม และเศรษฐกิจของฝายพญาคำมีดังนี้

มิติสิ่งแวดล้อม ได้แก่ การใช้วัสดุธรรมชาติในการก่อสร้างฝาย ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ ทั้งยังเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยหรือแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำบริเวณหน้าฝาย

มิติสังคม มีการบริหารจัดการระบบเหมืองฝายเป็นระบบของชุมชน โดยชุมชน และเพื่อชุมชน บนฐานของความเป็นธรรมและความสมดุลระหว่างสิทธิและหน้าที่ รวมถึงการเป็นของหน้าหมู่บ้านหรือทรัพยากรส่วนรวมที่ผู้ใช้น้ำทุกคนเป็นเจ้าของร่วมกัน ทั้งนี้ยังแฝงไว้ด้วยมิติความเชื่อเรื่องสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีผลทำให้ผู้ใช้น้ำปฏิบัติตามจารีตประเพณีดั้งเดิมและเคารพต่อสิ่งแวดล้อม

มิติเศรษฐกิจ มีการบริหารจัดการน้ำด้วยระบบเหมืองฝายเป็นระบบที่เกิดขึ้นพร้อมกับการทำนา ดังนั้นการจัดการจึงเอื้อต่อการใช้น้ำเพื่อการเกษตรเป็นหลัก ซึ่งระบบเหมืองฝายเป็นระบบที่มีต้นทุนน้อยและสอดคล้องกับวิถีการผลิตของชุมชน

ปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการความขัดแย้ง ประกอบด้วยปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ซึ่งมีความเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันภายใต้เป้าหมายไปสู่การจัดการทรัพยากรร่วมกัน ได้แก่ 1) ความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างสมาชิกของชุมชนผู้ใช้น้ำ 2) ระบบการจัดการที่ไม่ทำลายธรรมชาติ 3) ผลประโยชน์ร่วมกันในทรัพยากร ในระบบเหมืองฝายจึงเป็น “สิทธิหน้าหมู่บ้าน” 4) ความตระหนักและจิตสำนึกในการใช้ทรัพยากร 5) ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน 6) การเป็นสิทธิและทรัพย์สินร่วมของชุมชน 7) การสร้างเครือข่ายการทำงานจากภายนอก

เมื่อมีการเปรียบเทียบกระบวนการจัดการความขัดแย้งของผู้ใช้น้ำฝายพญาคำกับหลักการจัดการความขัดแย้งตามหลักวิชาการ ผู้วิจัยพบว่าการจัดการความขัดแย้งฝายพญาคำใช้ยุทธวิธี 1) การ

ชักจูงใจ การเน้นหนักถึงสมบัติสาธารณะอันเป็นของ “หน้าหมู” ของชุมชน เป็นลักษณะการกระจายอำนาจ 2) การมีส่วนร่วมทุกระดับ การรับรู้ร่วมกัน ระดมความคิดเห็นและการตัดสินใจ ประเมินความสำเร็จ ความล้มเหลว พบปะและสื่อสารท้องถิ่น เช่น วิทยุชุมชน เป็นต้น 3) การกล่อมเกลாதองสังคม และแนวคิดการมุ่งเน้น 3 มิติ คือ มิติการพัฒนา มิติการมีส่วนร่วมและมิติความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม หลักการจัดการความขัดแย้งตามหลักวิชาการคือ 1) การแข่งขัน 2) การประนีประนอม และ 3) การร่วมมือ

ลิขสิทธิ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
Copyright© by Chiang Mai University
All rights reserved

Thesis Title Conflict Management Model of Pha Ya Kum Dam,
Chiang Mai Province

Author Mr. Ukrit Buachum

Degree Master of Arts (Man and Environment Management)

Advisor Professor Emeritus Dr. Anuruk Panyanuwat

Abstract

This research, Conflict Management Model of Pha Ya Kum Dam, Chiang Mai Province. There were 3 research objectives; social context and resources utilities conflict of Phaya Kham Dam case, Analyze the system of resources management affecting the environment, society, and economy of Phaya Kham Dam, and supportive factors to conflict management of Phaya Kham Dam in Sarapeesub district and Nongphung sub district, Sarapee district, Chiang Mai. There were 2 groups for research population; the first 304 one sare the community leader and the management boards of agricultural water users in Nongphung sub district and Sarapee sub district, Sarapee district, and the second target group had 12 people who were the government irrigation workers. The total target population was 316. The population was done by random sampling of 169 people using different suitable informative questions. The researcher collected the information by interviewing the group leaders of Phaya Kham Dam community, the group of academicians from independent entity, and the government officers using in-depth interview and participatory observation and describing conflicts in different resources management cases.

The results were found that 1) According to the context of water using situation and the Phaya Kham Dam conflict, Phaya Kham Dam was a big dam that had another 2 related dams; Nhong Phung dam and ThaWangtan dam. They were called Sam-Pee-Nong Dam because they were all related and important to one another. They all helped protect the heavy water flow from Sarapee

district to Lamphun city. The catchment area had around 30,000 Rai that had been mainly used for agriculture.

The conflict of water management was from different ways of thinking. The government would build a water gate and destroy the 3 dams because they caused flood. The community said that all dams had very good management. There had been no bad impact to the people around, but it benefited to them. Flood was from different factors. The mentioned reasons caused the problem between the government and Phaya Kham Dam community.

2) Resource management system affects Phaya Kham Dam community in different aspects; environment aspect, society aspect, and economy aspect. Environment aspect: The dam was made by natural material that didn't destroy ecology and biological diversity beyond the dam. Society aspect: There was a dam management by the community and for the community under the fairness. The dam was a common property for the community. In addition, there was a belief that the villagers had to respect the environment. Economy aspect: The water management occurred since there was rice farming, so the management has been mainly for agriculture. The traditional dam system spented less budget and suited the community way of life.

The supportive conflict factors consisted of internal factors and external factors that had the same related and cooperative objective for resource management. The factors were: 1) the social relation among water users in the community 2) The management system that didn't destroy the nature 3) The common property in the community 4) The awareness and conscious in using resources 5) The strength of community leader 6) The awareness of common property in the community 7) Having outside connections

When there was a comparison of Phaya Kham Dam water user conflict management and academic conflict management principles, the researcher had found that 3 conflict management strategies had been applied; 1) An emphasis on common property for the community is decentralization 2) Participation of community members in group brainstorming and decision making, evaluating success and failure, and meeting local media such as community radio 3) Social training and 3 aspects of social emphasis; aspect of development, aspect of participation, and aspect of stability in economy and society. The academic conflict management principles were 1) competing 2) compromising and 3) cooperation.